

The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law

Investigating Government Intrusion into Individuals' Privacy and Its Implementation Challenges

Mahmoud Najafi¹, Amirhamzeh Salarzaei^{2*}, Seyed Saeed Sharafoddin Tabatabaei³

1. PhD Student, Department of Fiqh and Foundations of Islamic Law, Zah.C., Islamic Azad University, Zahedan, Iran

2. Professor, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

3. Department of Fiqh and Foundations of Islamic Law, Zah.C., Islamic Azad University, Zahedan, Iran

* Corresponding Author's Email: Amir_hsalar@theo.usb.ac.ir

ABSTRACT

Privacy is one of the foundations of the right to liberty and is rooted in human dignity; consequently, it occupies a significant position within legal systems. In the contemporary era, this right has gained greater prominence due to the expansion of information and communication technologies, leading to the enactment of numerous laws concerning its protection. Governments occasionally intervene in certain private aspects of individuals' lives for various reasons, and this issue creates challenges regarding the implementation of such interventions. In modern society, individuals expect their personal lives to remain protected from unauthorized surveillance and interference by governments and other persons; however, when this right is violated, numerous problems emerge. Therefore, the present study, using a descriptive-analytical method, examines governmental intrusion into individuals' privacy and the implementation challenges associated with it. The principal research question addresses what the challenges of intrusion into privacy are and where the boundaries of the legitimate intervention of the state in the privacy of natural persons lie. The findings of the study demonstrated that state intervention in privacy must be carried out based on three fundamental principles: legality, necessity, and proportionality. Such limited intervention must always be accompanied by respect for human dignity and the principle of minimum interference. The role of supervisory institutions in this regard is also highly significant. These institutions must oversee governmental performance and prevent violations of individuals' privacy. The existence of independent institutions can contribute to greater governmental transparency and accountability. Furthermore, educating and raising citizens' awareness regarding their privacy rights is of substantial importance. In Iran, although constitutional principles and certain protective laws exist, the absence of a comprehensive personal data protection law, weaknesses in supervisory institutions, and the challenges posed by emerging technologies have hindered the full realization of this right.

Keywords: *Privacy, Government Intrusion, Privacy Implementation Challenges, Privacy Surveillance*

How to cite: Najafi, M., Salarzaei, A., & Tabatabaei, S. S. S. (2026). Investigating Government Intrusion into Individuals' Privacy and Its Implementation Challenges. *The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law*, 4(5), 1-17.

تاریخ ارسال: ۱ آذر ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۱۰ فروردین ۱۴۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۷ فروردین ۱۴۰۵

تاریخ چاپ اولیه: ۱ مرداد ۱۴۰۵

تاریخ چاپ نهایی: ۱ دی ۱۴۰۵

دانشنامه فقه و حقوق تطبیقه

بررسی ورود حاکمیت به حریم خصوصی اشخاص و چالش های اجرایی آن

محمود نجفی^۱، امیرحمزه سالارزایی^{۲*}، سیدسعید شرف الدین طباطبائی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

۲. استاد تمام، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

۳. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

* پست الکترونیک نویسنده مسئول: Amir_hsalar@theo.usb.ac.ir

چکیده

حریم خصوصی از پایه های حق بر آزادی بوده و ریشه در کرامت انسانی داشته و از جایگاه مورد توجهی در نظام های حقوقی برخوردار است. در عصر حاضر این حق به دلیل توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات نقش پررنگ تری یافته و قوانین متعددی در رابطه با آن وضع شده است. حاکمیت کشورها گاهی بنا به دلایلی در برخی از جنبه های خصوصی افراد دخالت کرده و این موضوع موجب ایجاد چالش هایی در زمینه اجرایی کردن دخالت های مذکور می شود. در جامعه ی مدرن، افراد انتظار دارند زندگی شخصی شان از نظارت و مداخله ی غیرمجاز دولت و اشخاص دیگر مصون بماند اما وقتی با نقض این حق روبرو می شوند مشکلاتی بوجود می آید. از اینرو پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی تحلیلی به مطالعه ورود حاکمیت به حریم خصوصی اشخاص و چالش های اجرایی آن پرداخته است. سوال اصلی پژوهش بیان می دارد که چالش های ورود به حریم خصوصی چیست و حد و مرز مشروعیت ورود دولت به حریم خصوصی اشخاص حقیقی کجاست؟ یافته های پژوهش نشان داد که مداخله دولت در حریم خصوصی باید بر اساس سه اصل بنیادین قانونمندی، ضرورت و تناسب انجام شود. چنین ورود محدودی باید همواره با رعایت کرامت انسانی و حداقل گرای مداخلات همراه باشد. نقش نهادهای نظارتی نیز در این زمینه بسیار مهم است. این نهادها باید بر عملکرد دولت نظارت داشته باشند و از نقض حریم خصوصی افراد جلوگیری کنند. وجود نهادهای مستقل می تواند به افزایش شفافیت و پاسخگویی دولت کمک کند. همچنین، آموزش و آگاهی بخشی به شهروندان در مورد حقوق حریم خصوصی خود بسیار مهم است. در ایران، اگرچه اصول قانون اساسی و برخی قوانین حمایتی وجود دارند، اما فقدان قانون جامع داده های شخصی، ضعف نهادهای نظارتی و چالش های فناوری نوین مانع تحقق کامل این حق شده اند.

کلیدواژگان: حریم خصوصی، ورود حاکمیت، چالش های اجرایی حریم خصوصی، نظارت بر حریم خصوصی

نحوه استناددهی: نجفی، محمود، سالارزایی، امیرحمزه، و طباطبائی، سیدسعید شرف الدین. (۱۴۰۵). بررسی ورود حاکمیت به حریم خصوصی اشخاص و چالش های اجرایی آن. *دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی*، ۴(۵)، ۱۷-۱.

حق بر حریم خصوصی، از ارکان اصلی آزادی و کرامت انسانی بوده و یکی از ریشه‌ای‌ترین حقوق بشر است که در نظام‌های حقوقی ملی و بین‌المللی، به‌ویژه پس از گسترش فناوری‌های ارتباطی و داده‌ای، جایگاه مهمی به خود اختصاص داده است. از یک سو، افراد خواهان مصونیت در برابر تجسس یا مداخله در زندگی شخصی خویش هستند و از سوی دیگر، دولت‌ها برای حفظ امنیت ملی، مقابله با جرائم و حفظ نظم عمومی، ناگزیر به ورود در برخی از جنبه‌های زندگی خصوصی شهروندان هستند. در جامعه‌ی مدرن، افراد انتظار دارند زندگی شخصی‌شان از نظارت و مداخله‌ی غیرمجاز دولت و اشخاص دیگر مصون بماند (Horowitz, 2006). از نظر حقوقی، مفهوم «حریم خصوصی» به حوزه‌ای از زندگی فردی اشاره دارد که از مداخله یا نظارت غیرمجاز مصون است (Akbari & Fallahian, 2021). حریم خصوصی ابعاد مختلفی دارد که شامل حریم فیزیکی، خانه و محل زندگی، حریم اطلاعاتی، داده‌ها و سوابق شخصی، و حریم ارتباطی، مکاتبات و مکالمات، می‌شود. بر اساس اصول ۲۲ و ۲۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که به‌طور ضمنی بر مصونیت زندگی خصوصی تأکید دارند و منشور حقوق شهروندی ۱۳۹۵، هیچ فرد یا نهادی نمی‌تواند بدون مبنای قانونی و موجه به حریم خصوصی افراد تجاوز کند (Presidency of the Islamic Republic of, 2016). از منظر تطبیقی نیز، اسناد بین‌المللی مانند میثاق حقوق مدنی و سیاسی، حریم خصوصی را حق طبیعی افراد و مصون از مداخلات غیرقانونی دولت می‌دانند (Koenigs, 2022). حفظ حریم خصوصی نه تنها جنبه‌ی قانونی و حقوقی دارد، بلکه جنبه‌ی اجتماعی و روانی نیز برای شهروندان اهمیت دارد. افراد با اطمینان از مصونیت زندگی شخصی، احساس امنیت و آزادی بیشتری دارند و مشارکت اجتماعی آنان تسهیل می‌شود (Meshram, 2022). از دیدگاه حقوقی، احترام به حریم

خصوصی تضمین‌کننده‌ی اعتماد میان دولت و جامعه است و ورود غیرمجاز حاکمیت به زندگی خصوصی شهروندان می‌تواند موجب کاهش اعتماد عمومی، افزایش مقاومت و نگرانی‌های حقوق بشری شود (Bignami, 2018). با این حال، در برخی شرایط، دولت ناگزیر است تا برای حفظ امنیت ملی، نظم عمومی یا جلوگیری از جرم، به‌طور محدود وارد حریم خصوصی افراد شود (Schneider, 2024). به‌عنوان مثال، در جرایم سازمان‌یافته یا فعالیت‌های تهدیدکننده‌ی امنیت عمومی، دسترسی به اطلاعات افراد با حکم قانونی و تحت نظارت قضایی می‌تواند ضرورت داشته باشد. این نوع مداخله باید بر اساس سه اصل بنیادین مشروعیت: قانونمندی، ضرورت و تناسب انجام شود (Koenigs, 2022). با وجود ضرورت‌های مذکور، حاکمیت نمی‌تواند به‌صورت نامحدود و بدون ضابطه وارد حریم خصوصی شود. منشور حقوق شهروندی ۱۳۹۵ و قوانین عادی مانند قانون آیین دادرسی کیفری و قانون جرایم رایانه‌ای، مداخلات دولت را صرفاً با حکم قضایی و در چارچوب قانون مجاز دانسته‌اند (Rahmat & Nezami Nia, 2024). اصولی مانند رعایت کرامت انسانی، محدودیت مکانی و زمانی مداخله و ضرورت ارائه‌ی گزارش یا پاسخگویی نهادهای اجرایی، از جمله موانع قانونی ورود حاکمیت به حریم خصوصی هستند (Akbari & Fallahian, 2021). قهقرخی در مقاله‌ای با عنوان «حریم خصوصی معنوی افراد در فقه امامیه و حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران» آورده است که حریم خصوصی معنوی افراد، آن بخش از اعمال و ویژگی‌های هر شخص است که ناظر بر شخصیت و هویت اوست، برای عموم آشکار نبوده، وی نیز تمایل به افشای آن نداشته و در صورت افشا، شخصیت او آسیب می‌بیند (Shahbaz Qahfarokhi, 2015). بخشایشی و حیدری در تحقیقی با عنوان «حریم خصوصی در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی» آورده‌اند که حریم خصوصی از جمله حقوقی است که

نماید. به عبارتی، پژوهش حاضر به این سؤال پاسخ می‌دهد که چالش‌های ورود به حریم خصوصی چیست و حد و مرز مشروعیت ورود دولت به حریم خصوصی اشخاص حقیقی کجاست؟

حریم خصوصی و مبانی آن

«حریم» عبارت است از اموری که انسان از آن دفاع کرده و در مقام حمایت از آن برمی‌خیزد. همچنین، حریم به معنای حرمت و آبروی مردم نیز به کار رفته است. در تعریفی جامع، حریم خصوصی قلمرو زندگی هر فرد دانسته شده است که نوعاً یا عرفاً و یا با اعلان قبلی انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو دسترسی نداشته باشند، یا به آن قلمرو وارد نشوند، یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند، یا به هر صورت دیگری وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند. آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، حریم خصوصی را قلمرویی از زندگی شخصی فرد معرفی کرده است که انتظار دارد دیگران بدون رضایت یا اعلام قبلی وی، یا به حکم قانون یا مراجع قضایی، آن را نقض نکنند. این شامل حریم جسمانی، وارد شدن، نظاره کردن، شنود و دسترسی به اطلاعات شخصی فرد از طریق رایانه، تلفن همراه، نامه، منزل مسکونی، خودرو و آن قسمت از مکان‌های اجاره‌شده‌ی خصوصی، نظیر هتل و کشتی، می‌شود. همچنین، آنچه حسب قانون فعالیت حرفه‌ای خصوصی هر شخص حقیقی و حقوقی محسوب می‌شود، از قبیل اسناد تجاری و اختراعات و اکتشافات نیز در این حریم قرار دارد (Karimi, 2023).

حریم خصوصی آن‌چنان اهمیتی دارد که تقریباً تمام اسنادی که تاکنون درباره‌ی حقوق بشر به تصویب مراجع بین‌المللی رسیده‌اند، بر این نکته اتفاق نظر دارند که بشر از حقوق و آزادی‌هایی برخوردار است که باید الزاماً و به‌گونه‌ای مؤثر از آن حمایت شود. دولت‌ها موظف‌اند در صورت نقض این حقوق، تدابیر مطمئن

انسان‌ها به دلیل نیازهای شخصی از یک طرف به آن وابسته‌اند و از طرف دیگر، به دلیل ضرورت زندگی جمعی، مکلف‌اند این حق را نسبت به دیگران به رسمیت بشناسند. به‌اختصار می‌توان چنین بیان کرد که حریم خصوصی آن قسمت از خصوصیات یا ویژگی‌های مربوط به فرد است که دیگران حق دخالت در آن را بدون رضایت شخص ندارند و به تعبیر دیگر، حق خلوت نیز نامیده می‌شود؛ اما امروزه به دلیل تحولات عظیم صورت‌گرفته، این حق به یکی از چالش‌برانگیزترین مسائل حقوق بشر تبدیل شده است (Moharram Bakhshayeshi Bayqut & Hossein Heidari Monavar, 2017). رحمانی و دوستان تلاش کرده‌اند تا لایحه‌ی حریم خصوصی را که دارای چند سرفصل است، شامل حریم خصوصی جسمانی، اماکن و منازل، اطلاعات شخصی در فعالیت‌های رسانه‌ای، ارتباطات در محل کار و مسئولیت‌های ناشی از نقض حریم خصوصی، مورد بحث قرار دهند و اصول حاکم بر آن را بررسی کنند (Raoufi et al., 2020). رحمت و نظامی‌نیا اثرات سیاست‌های فیلترینگ و پایش داده‌ها در فضای مجازی بر حریم خصوصی کاربران را تحلیل کرده‌اند (Rahmat & Nezami Nia, 2024). اکبری و فلاحیان نیز به مبانی حقوقی حریم خصوصی و موانع اجرای آن در نظام حقوقی ایران اشاره کرده‌اند (Akbari & Fallahian, 2021). مطالعات متعددی به بررسی حریم خصوصی و محدودیت‌های آن پرداخته‌اند، اما پژوهشی به چالش‌های ورود حاکمیت به حریم خصوصی نپرداخته است. بنابراین، پژوهش حاضر با تمرکز بر چالش‌های اجرایی حق ورود حاکمیت به حریم خصوصی، از مطالعات قبلی متمایز می‌شود. در حالی که مطالعات گذشته عمدتاً به تحلیل حقوقی و نظری پرداخته‌اند، این مطالعه، با رویکرد تحلیلی-توصیفی، ضمن تبیین جایگاه حقوقی حریم خصوصی، تلاش می‌کند تا موانع عملی و محدودیت‌های اجرایی ورود حاکمیت را شناسایی کند و راهکارهای بهبود آن را پیشنهاد

اسلام در مواجهه با حریم خصوصی، یک موضع تحول‌گرایانه است. روایات بسیاری در دفاع از حریم خصوصی اشخاص در منابع فقهی، مشتمل بر ممنوعیت تجسس، تفتیش، سوءظن، استراق سمع و ورود بدون اذن به منزل دیگری برشمرده شده‌اند؛ به نحوی که ممنوعیت تجسس، مهم‌ترین مبنا برای جلوگیری از نقض حریم خصوصی در راستای تفتیش و بازرسی منازل، اماکن، مراسلات و مکاتبات شهروندان محسوب می‌شود. تا آنجا که خداوند در آیه ۱۲ سوره ی حجرات می‌فرماید: «ای اهل ایمان! از بسیاری پندارها در حق یکدیگر پرهیزید، چرا که برخی ظن‌ها و پندارها معصیت است و نیز هرگز از حال درونی یکدیگر تجسس نکنید و غیبت یکدیگر را روا ندارید». از سوی دیگر، در قرآن کریم در آیات ۲۸ و ۲۹ به موضوع ممنوعیت ورود به منزل دیگری بدون استیذان اشاره شده است. از همین رو، علامه طباطبایی در مقام تفسیر آیات مذکور، مصلحت این حکم را در آن می‌داند که عیوب مردم و امور پنهان آنان و هر چیزی که اظهار آن موجب شرم افراد می‌گردد، همچنان مخفی و کرامت ایمانی آن‌ها حفظ شود (Akbari & Fallahian, 2021).

برای انسان دو گونه کرامت قابل مطالعه است: یک کرامت تکوینی که از آن به کرامت طبیعی و ذاتی و الهی نیز تعبیر می‌شود و دیگری کرامت اکتسابی یا استحصالی. مراد از کرامت ذاتی، کرامتی است که بدون هیچ قیدی تمام انسان‌ها را در بر می‌گیرد و انسان به ماهو انسان دارای این کرامت است و همان زمان که خداوند انسان را آفرید، این کرامت را با او همراه کرد؛ به عبارت دیگر، کرامت طبیعی به معنای برخورداری انسان از قابلیت‌ها و نعمت‌های بی‌بدیل و دارا بودن موقعیت ممتاز در عالم خلقت است، اما کرامت اکتسابی، دستیابی به کمالات انسانی و قرب الهی است که با مجاهدت‌ها و رعایت تقوا به دست می‌آید (Akbari & Fallahian, 2021). به‌جز آیهی کرامت، آیات دیگری نیز بر کرامت ذاتی انسان دلالت می‌کنند. از جمله آیهی شریفه: «بگو ای

برای احقاق حقوق افراد فراهم آورند. از جمله‌ی این حقوق، حق بر حریم خصوصی می‌باشد (M. Bakhshayeshi Bayqut & H. Heidari Monavar, 2017).

برای حریم خصوصی و بیان مبانی و دلایل لزوم و حمایت اسلام از آن، بهتر است ابتدا به مبنای عقلی و دلایلی که به حکم عقل سلیم نوع انسان، موجبات اثبات آن فراهم می‌شود، پرداخت. بر پایه‌ی این دو اصل و شالوده‌ی استوار، یعنی حرمت تجسس و حرمت پخش اسرار شخصی مردم، زندگی توده‌های مردم بنیان‌گذاری شده است. امنیت و آسایش خاطر همگانی مردم نیز فقط با مراعات این دو اصل فراهم می‌گردد (Akbari & Fallahian, 2021).

وجود حریم خصوصی و لزوم حفظ و احترام به آن از مسلمات و ملزومات زندگی اجتماعی است. انسان‌ها از ابتدای خلقت تا به حال همیشه از احساس خلوت و تنهایی و اینکه مکانی هست که فقط متعلق به خودشان است و کسی در آنجا نمی‌تواند به آن‌ها تعرضی کند، لذت برده‌اند. به حکم عقل می‌توان گفت که هیچ انسانی در حالت عادی بر انسان دیگری ولایت و تسلط و برتری ندارد و به تبع آن، در حریم خصوصی دیگری مجوز ورود و تصرف نخواهد داشت. در حالی که تجسس و به عبارت بهتر، نقض حریم خصوصی افراد و در پی آن، افشای احتمالی اطلاعات مربوطه، به نوعی تصرف و حکایت از برتری فردی بر دیگری به شمار می‌آید که با ممنوعیت حکم عقل مواجه خواهد شد. از منظری دیگر، در چارچوب مبانی عقلی، درباره‌ی این موضوع باید گفت که نفس ظلم در نزد عقل، امری قبیح و ناپسند است و عدم احترام به حریم خصوصی افراد، به نوعی ظلم به کسی است که حریمش نقض شده است (Akbari & Fallahian, 2021).

در منابع اسلامی نظیر قرآن، سنت و اجماع، احکام متعددی درباره‌ی مقوله‌ی حریم خصوصی وجود دارد؛ اما اصطلاح مزبور در آیات قرآن و روایات اسلامی استعمال نشده است. بلکه موضع

اهل کتاب! بیایید به سوی سخنی که میان ما و شما یکسان است که جز خداوند یگانه را نپرستیم و چیزی را همتای او قرار ندهیم و بعضی از ما، بعضی دیگر را غیر از خدای یگانه به خدایی نپذیرند» (آل عمران، ۶۴). از این رو، به یقین یکی از امتیازاتی که می‌توان از کرامت ذاتی برای انسان ثابت کرد، عدم مداخله‌ی دیگران در حریم شخصی اوست. بر اساس کرامت ذاتی، حریم خصوصی انسان نباید مورد تعرض قرار گیرد و یا به هیچ‌وجه نباید آبروی او در جامعه به تاراج رود. هرگونه توهین و بی‌احترامی نسبت به انسان ممنوع است. ممنوعیت افشای اطلاعات محرمانه، استراق سمع، بازرسی، زیر کنترل و نفوذ دیگران بودن و نیز مصونیت مسکن، به خاطر احترام به حرمت ذاتی انسانی است. در این خصوص، فرقی میان عقاید مختلف انسان‌ها وجود ندارد و همه‌ی شهروندان با هر عقیده و مذهبی دارای حرمت هستند و نباید به حریم شخصی آنان تعرض کرد، مگر به حکم قوانین برگرفته از شریعت که با بررسی روایات فقهی اسلامی تنظیم می‌شود (Akbari & Fallahian, 2021).

اصول ۲۲، ۲۳، ۲۵ و ۳۲ قانون اساسی، شالوده‌ی حمایت از حریم خصوصی را در ایران تشکیل می‌دهند. به‌ویژه اصل ۲۵، افشای مکاتبات و شنود مکالمات را بدون حکم قانونی ممنوع می‌داند. این اصل مبنای اصلی منشور حقوق شهروندی در تدوین مواد مربوط به ارتباطات خصوصی بوده است (Karimi, 2023).

در ماده‌ی ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ آمده است: «ورود به منازل و اماکن خصوصی جز با اجازه‌ی مقام قضایی مجاز نیست، مگر در جرم مشهود». این ماده حدود مشروعیت ورود مأموران دولتی به حریم فیزیکی اشخاص را تعیین کرده است.

قانون جرایم رایانه‌ای ۱۳۸۸، در مواد ۱ و ۳، دسترسی غیرمجاز به داده‌های رایانه‌ای و افشای اطلاعات شخصی را جرم دانسته است. در نتیجه، هرگونه مداخله‌ی حاکمیتی در فضای دیجیتال باید بر

اساس حکم قضایی باشد (Rahmat & Nezami Nia, 2024).

ماده‌ی ۵۸۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ تصریح می‌کند: «هر یک از مستخدمین و مأمورین دولتی که بدون مجوز قانونی، مکاتبات یا مراسلات یا محمولات پستی اشخاص را باز کند یا توقیف نماید، به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد». این ماده یکی از ضمانت‌اجراهای مهم حمایت از حریم خصوصی در برابر مأموران دولت است.

ماده‌ی ۳۷ منشور حقوق شهروندی ۱۳۹۵ که در رابطه با مصونیت اماکن و اشیای شخصی است، ورود حاکمیت را فقط با حکم قانون مجاز دانسته است (Presidency of the Islamic Republic of, 2016). این حکم به معنای لزوم مجوز قضایی و نه صرف دستور اداری است. این ماده مصداق عملی اصل حاکمیت قانون است که هرگونه ورود فیزیکی دولت به حریم شخصی را بدون مجوز قضایی، غیرمشروع می‌سازد (Akbari & Fallahian, 2021).

ماده‌ی ۳۸ منشور فوق، حریم ارتباطی و ممنوعیت شنود را اعلام می‌کند: «استراق سمع و شنود مکالمات تلفنی و ارتباطات خصوصی جز به موجب قانون ممنوع است». در اینجا، منشور بر حوزه‌ای تأکید دارد که با گسترش فناوری، اهمیت مضاعف یافته است. تطبیق این ماده با قانون جرایم رایانه‌ای نشان می‌دهد که منشور چارچوب اخلاقی و قانونی واحدی برای حفاظت از داده‌ها پیشنهاد می‌دهد.

ماده‌ی ۳۹ منشور فوق، اطلاعات شخصی و رضایت آگاهانه را تصریح می‌کند که ضبط و افشای اطلاعات شخصی تنها با رضایت فرد یا حکم قانون مجاز است.

ماده‌ی ۴۰ منشور فوق، بازرسی بدنی و کرامت انسانی، رعایت کرامت انسانی را شرط اساسی هرگونه بازرسی دانسته است (Presidency of the Islamic Republic of, 2016).

و نهی از تجسس تقویت می‌شود (Akbari & Fallahian, 2021).

حدود ورود حاکمیت به حریم خصوصی

محدودیت حاکمیت در حریم خصوصی یکی از موضوعات مهم در حقوق بشر و سیاست‌های دولتی است. این محدودیت‌ها به منظور حفظ حقوق فردی و جلوگیری از سوءاستفاده از قدرت دولتی ایجاد شده‌اند. در جوامع دموکراتیک، حریم خصوصی به عنوان یک حق اساسی شناخته می‌شود و دولت‌ها موظف به رعایت آن هستند. این موضوع به ویژه در عصر دیجیتال که اطلاعات شخصی به راحتی قابل دسترسی است، اهمیت بیشتری پیدا کرده است (Tikk, 2017).

حاکمیت باید به گونه‌ای عمل کند که حقوق شهروندان را محترم بشمارد و از حریم خصوصی آن‌ها محافظت کند. این امر به ویژه در مواردی که دولت نیاز به جمع‌آوری اطلاعات برای امنیت ملی دارد، چالش برانگیز می‌شود. دولت‌ها باید تعادل مناسبی بین امنیت و حریم خصوصی برقرار کنند تا از نقض حقوق فردی جلوگیری شود (Bignami, 2018).

یکی از مهم‌ترین اصول در این زمینه، اصل تناسب است. این اصل به این معناست که هرگونه محدودیت بر حریم خصوصی باید متناسب با هدف مورد نظر باشد. به عبارت دیگر، دولت نمی‌تواند به طور نامتناسبی به حریم خصوصی افراد تجاوز کند. این اصل در بسیاری از نظام‌های حقوقی به عنوان یک قاعده‌ی اساسی شناخته شده است (Koenigs, 2022).

محدوده‌ی جواز در ورود به حریم خصوصی افراد در قانون شهروندی جمهوری اسلامی ایران که در سال ۱۳۹۵ تصویب شده، به طور خاص بر اهمیت حفظ حریم خصوصی و حقوق فردی تأکید دارد. این قانون، به عنوان یک چارچوب قانونی، حقوق شهروندان را در برابر هرگونه نقض حریم خصوصی تضمین

در سطح بین‌المللی نیز ماده‌ی ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶ مقرر می‌دارد که هیچ‌کس نباید مورد مداخله‌ی خودسرانه در زندگی خصوصی یا مکاتباتش قرار گیرد (Schneider, 2024).

در اسناد بین‌المللی مانند اتحادیه‌ی اروپا، اصل اطلاعات شخصی و رضایت آگاهانه با عنوان *Informed Consent* شناخته می‌شود (Schneider, 2024).

مبانی مشروعیت ورود حاکمیت به حریم خصوصی

در اصل، حریم خصوصی غیرقابل تعرض است؛ با این حال، مداخله‌ی دولت در آن می‌تواند در شرایط خاص مشروع تلقی شود. مبانی این مشروعیت را می‌توان در سه محور بررسی کرد:

الف) ضرورت و مصلحت عمومی

حکومت‌ها موظف‌اند امنیت، نظم و سلامت عمومی را حفظ کنند. هرگاه خطر جدی علیه امنیت ملی یا سلامت جامعه وجود داشته باشد، ورود دولت می‌تواند مشروعیت یابد. برای نمونه، شنود مکالمات در پرونده‌های تروریستی یا جرائم سازمان‌یافته با حکم قضایی از مصادیق این ضرورت است (Koenigs, 2022).

ب) مبنای قانونی و قضایی

مداخله در حریم خصوصی بدون مجوز قانونی، تجاوز محسوب می‌شود. بر اساس قانون آیین دادرسی کیفری، ورود به منازل یا کنترل ارتباطات تنها با حکم مقام قضایی صالح ممکن است (Akbari & Fallahian, 2021). این اصل همان چیزی است که در ادبیات حقوق تطبیقی با عنوان نقش حقوق شناخته می‌شود؛ یعنی هیچ مداخله‌ای جز به موجب قانون جایز نیست (Bignami, 2018).

ج) تناسب و حداقل گرایی

بر پایه‌ی اصل تناسب، هرگونه مداخله باید به اندازه‌ی ضرورت و با کمترین لطمه به حریم خصوصی انجام شود (Meshram, 2022). در فقه اسلامی نیز این مبنا با قاعده‌ی «لا ضرر و لا ضرار»

می‌کند و هرگونه ورود به حریم خصوصی افراد را بدون رضایت آن‌ها غیرقانونی می‌داند.

در ایران، ورود به حریم خصوصی اشخاص تنها در موارد خاص و با رعایت تشریفات قانونی جایز است:

بازرسی و ورود به منازل: طبق ماده‌ی ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری، ورود بدون حکم قاضی ممنوع است، مگر در موارد جرم مشهود.

شنود مکالمات و کنترل ارتباطات: اصل ۲۵ قانون اساسی، استراق سمع و افشای مکاتبات را بدون حکم قانونی ممنوع کرده است.

فضای مجازی: با گسترش اینترنت، مفهوم حریم خصوصی توسعه یافته است. «نظارت‌های اینترنتی و فیلترینگ گسترده می‌تواند ناقض حریم خصوصی کاربران باشد، مگر در شرایطی که تهدید مستقیم علیه امنیت ملی اثبات گردد» (Rahmat & Nezami, 2024). (Nia, 2024).

امنیت ملی و وضعیت‌های استثنایی: حتی در وضعیت اضطراری، دولت مکلف است دلایل و حدود مداخله را شفاف اعلام کند و نظارت قضایی بر آن برقرار باشد (Koenigs, 2022).

• ممنوعیت افشای اسرار دیگران و خود

افشای اسرار دیگران بدون رضایت آن‌ها، حتی اگر گناه نباشد، ممنوع است. اهمیت این موضوع در حمایت آموزه‌های اسلامی از حریم خصوصی اشخاص بسیار مورد توجه است. در سایر موارد، نظیر ممنوعیت غیبت یا افشای گناه، ممکن است حکم ممنوعیت به دلیل عنوان هتک یا اشاعه‌ی فحشا باشد، اما حکم ممنوعیت افشای اسرار دیگران صرفاً به جهت عدم رضایت او به افشای اسرارش است. در روایتی از امام علی بیان شده است که به کسی که به تو اعتماد کند، خیانت مکن، اگرچه او به تو خیانت کرده باشد و سر او را فاش مکن (Akbari & Fallahian, 2021).

• حریم مخصوص

در قانون «آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری»، قواعد و تشریفات برای ورود به حریم خصوصی یا بازرسی در مکان خصوصی ارائه شده است. ولی رویه‌ی قضایی در شناسایی مفهوم حریم و مکان خصوصی دارای پراکندگی و ابهام است. اتاق‌های هتل‌ها یا مسافرخانه‌ها مکان خصوصی بوده و مشمول تشریفات و قواعد مربوط به بازرسی منزل و مکان خصوصی‌اند (Moharram Bakhshayeshi Bayqut & Hossein Heidari Monavar, 2017).

برخی از حقوق‌دانان، مکان عمومی را بر اساس ماهیت و کارکرد آن‌ها به مکان عمومی ذاتی، مانند خیابان، و مکان عمومی عرضی، مانند خانه‌ای که برای مدرسه اجاره داده شده است، و مکان عمومی اتفاقی، مانند خانه‌ای که دچار آتش‌سوزی شده و در آن باز است، تقسیم کرده‌اند. بنابراین، بر پایه‌ی تعریف و تحلیل این دسته از حقوق‌دانان، ورود و دسترسی آزاد اشخاص به یک مکان را می‌توان یکی از معیارهای خصوصی یا عمومی بودن آن قلمداد کرد.

• مصونیت مسکن

مسکن، خلوت‌ترین محلی است که می‌توان برای انسان ترسیم کرد. مسکن در معنای متعارف آن بر حسب ازمنه و امکان و شکل و ظاهر آن مختلف است؛ اما به‌طور کلی، منظور از مسکن، خانه، آپارتمان و هر محلی است که در یک برهه از زمان، شخص یا اعضای خانواده‌اش در آن سکونت دارند. در این معنا، مسکن افراد تأمین‌کننده‌ی امنیت جسمانی و بخشی از حریم خصوصی آن‌ها می‌باشد که مصون از تعرض است (اصل ۲۲ ق.ا.ج.) و حتی کشف جرم بدون رعایت ضوابط قانونی نیز نمی‌تواند بهانه‌ای برای نقض آن باشد. مقنن در مواد ۷۸، ۷۹ و ۹۶ تا ۱۰۰ قانون آیین دادرسی کیفری بر لزوم رعایت حریم مسکن افراد تأکید ورزیده و تخطی از آن را با کیفر تهدید کرده است. از این رو، رعایت حرمت مسکن افراد این الزام را به وجود می‌آورد که تشریفات ورود به منزل و سایر اماکن و تفتیش و بازرسی اشیاء، مواد ۹۶ تا ۱۱۱ ق.آ.د.ک،

قضایی مراجعه کنند و از حقوق خود دفاع نمایند. این حق به عنوان یک ابزار مهم برای حفاظت از حریم خصوصی افراد عمل می کند و به آن ها این امکان را می دهد که در برابر هرگونه تعرض غیرمجاز واکنش نشان دهند. همچنین، قانون به طور خاص بر لزوم آموزش و آگاهی بخشی به شهروندان در مورد حقوق خود و نحوه حفاظت از حریم خصوصی تأکید دارد. این آموزش ها می توانند به شهروندان کمک کنند تا از حقوق خود آگاه شوند و در صورت لزوم، اقدام به دفاع از آن ها نمایند. به طور کلی، قانون شهروندی ۱۳۹۵ به عنوان یک ابزار کلیدی در حفاظت از حریم خصوصی و حقوق فردی در جامعه عمل می کند.

• تحقیقات قضایی

در جریان تحقیقات قضایی، قوه قضاییه ممکن است نیاز به دسترسی به اطلاعات خصوصی افراد داشته باشد تا بتواند به شواهد و مدارک لازم دست یابد. این دسترسی معمولاً تحت شرایط خاص و با رعایت قوانین و مقررات مربوطه انجام می شود. برای دسترسی به اطلاعات خصوصی، قوه قضاییه معمولاً نیاز به صدور حکم از سوی دادگاه دارد. این حکم باید بر اساس دلایل مستند و قوی صادر شود. ورود به حریم خصوصی باید با رعایت محدودیت های قانونی و حقوق بشر انجام شود. هرگونه اقدام غیرمجاز می تواند منجر به نقض حقوق فردی و عواقب قانونی برای مقامات قضایی شود. دسترسی به اطلاعات خصوصی باید به منظور تحقیقات قضایی و برای کشف حقیقت باشد. این اطلاعات نباید برای اهداف شخصی یا غیرقانونی مورد استفاده قرار گیرد. قوه قضاییه موظف است که از اطلاعات خصوصی افراد به طور مناسب محافظت کند و از افشای غیرمجاز آن ها جلوگیری نماید. افراد حق دارند در برابر اقداماتی که به حریم خصوصی آن ها ورود می کند، اعتراض کنند و می توانند از طریق مراجع قضایی نسبت به این اقدامات شکایت نمایند. به طور کلی، هرگونه ورود به حریم خصوصی در جریان تحقیقات قضایی باید

کاملاً مدنظر ضابطین و مقامات قضایی قرار گیرد (Akbari & Fallahian, 2021).

• مصونیت مکاتبات، مکالمات و مخابرات

همه ی افراد حق دارند که زندگی خصوصی، امور خانوادگی و اقامتگاه یا مکاتبات آن ها با اقداماتی چون «بازرسی، نرساندن نامه ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکسی، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آن ها، استراق سمع و هرگونه تجسس» (اصل ۲۵ ق.ا.ج.) مورد مداخله ی خودسرانه، بدون مجوز یا خلاف قانون قرار نگیرد (ماده ی ۱۲ اعلامیه و ماده ی ۱۷ میثاق). همچنین، از افشای مضمون نامه ها و نوشته ها و عکس های فامیلی و فیلم های خانوادگی و ضبط بی مورد آن ها خودداری گردد (بند ۸ ماده واحده ی قانون حقوق شهروندی) تا مصونیت مکاتبات، مکالمات و مخابرات حفظ گردد. همچنین، حسب مورد، «مفتوح یا توقیف یا معدوم یا بازرسی یا ضبط یا استراق سمع» یا «افشای مطالب» (ماده ی ۵۸۲ ق.م.ا) مکاتبات، مکالمات و مخابرات بدون مجوز قانونی تهدید به کیفر گردد تا در پرتو چنین حمایتی، افراد از اقداماتی که منطبق بر موازین منطقی و قانونی نیستند، مصون و در امان باشند (Akbari & Fallahian, 2021).

• لزوم شفافیت

این قانون به طور خاص بر لزوم شفافیت و پاسخگویی در مواردی که ممکن است حریم خصوصی افراد تحت تأثیر قرار گیرد، تأکید می کند. به عبارت دیگر، هرگونه اقدام برای ورود به حریم خصوصی باید مستند و توجیه پذیر باشد و مقامات باید دلایل قانع کننده ای برای این اقدام ارائه دهند. این شفافیت به شهروندان این اطمینان را می دهد که حقوق آن ها در برابر هرگونه تعرض محافظت می شود و هرگونه نقض حریم خصوصی باید به طور قانونی پیگیری شود. قانون شهروندی ۱۳۹۵ به شهروندان این حق را می دهد که در صورت نقض حریم خصوصی خود، به مراجع

با رعایت اصول قانونی و اخلاقی انجام شود تا حقوق افراد حفظ گردد (Koenigs, 2022).

• جاسوسی

حریم خصوصی یکی از حقوق بشر اساسی است که در اسناد بین‌المللی مانند اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی به رسمیت شناخته شده است. این حق به افراد این امکان را می‌دهد که بدون دخالت غیرقانونی یا خودسرانه‌ی دیگران زندگی کنند. با این حال، حق حریم خصوصی مطلق نیست. در برخی موارد، دولت‌ها ممکن است به دلایل مشروع، مانند حفظ امنیت ملی یا تحقیقات جنایی، به حریم خصوصی افراد تجاوز کنند. با این حال، هرگونه محدودیت حق حریم خصوصی باید بر اساس قانون باشد و با اصول تناسب و ضرورت مطابقت داشته باشد. لذا جاسوسی دولتی و حریم خصوصی افراد دو موضوع پیچیده و به هم پیوسته هستند و دولت‌ها باید برای حفظ امنیت ملی خود تلاش کنند، اما این امر نباید به بهای از بین رفتن حریم خصوصی افراد تمام شود. ضروری است که تعادلی بین امنیت و آزادی برقرار شود و حق حریم خصوصی افراد به طور کامل مورد احترام قرار گیرد (Bignami, 2018).

چالش‌های معاصر در ورود حاکمیت به حریم خصوصی

اصل تعرض ناپذیری حریم خصوصی ایجاب می‌کند جز در موارد ضرورت، حریم خصوصی افراد مورد تعرض قرار نگیرد و حتی در موارد ضروری، ضوابط و تشریفات قانونی به دقت و با احتیاط کامل رعایت گردد. علاوه بر این، رویکرد امنیت‌گرایی در جهت تقویت حاکمیت امنیت جامعه، حاضر به فدا کردن برخی از حقوق بشری متهمین خواهد بود. مشخص نبودن مرز میان امنیت و آزادی و عدم تصویری شفاف و مدون از این دو مفهوم متعارض، موجب شده است تا در بسیاری از جوامع بشری، به بهانه‌ی حفظ امنیت در جامعه، حقوق مصرح‌ی افراد، از جمله اصل رعایت حریم خصوصی شهروندان، زیر پا گذاشته شود. از آنجا که گستره‌ی

حریم خصوصی شامل حریم خصوصی جسمانی، روانی، اشیاء، اماکن و حریم ارتباطی و اطلاعاتی شهروندان می‌گردد، چالش امنیت‌گرایی و حریم خصوصی در حقوق ایران طیف وسیعی از نقض‌ها نسبت به حریم خصوصی را در بر می‌گیرد. تحدید آزادی اشخاص یکی از مصادیق بارز نقض حریم خصوصی جسمانی اشخاص محسوب می‌شود (Koenigs, 2022).

در ایران، با وجود آنکه اصول قانون اساسی و منشور حقوق شهروندی ۱۳۹۵ به صراحت بر مصونیت زندگی شخصی و اطلاعات فردی تأکید دارند، اجرای این اصول با چالش‌های ساختاری، حقوقی و فناورانه‌ی متعددی مواجه است. در این بخش، تلاش می‌شود مهم‌ترین چالش‌های اجرایی ورود حاکمیت به حریم خصوصی، از منظر حقوقی، نهادی، فنی و فرهنگی بررسی گردد.

۱. ضعف ضمانت اجرا در حمایت از حریم خصوصی

یکی از اساسی‌ترین چالش‌ها، فقدان ضمانت اجرای مؤثر در قوانین ایران برای حمایت از حریم خصوصی است. هرچند اصول ۲۲ و ۲۵ قانون اساسی و مواد ۳۷ تا ۴۰ منشور حقوق شهروندی، تعرض به حریم خصوصی را ممنوع دانسته‌اند، اما هیچ قانون الزام‌آور مستقلی برای اجرای این اصول وجود ندارد (Karimi, 2023). منشور حقوق شهروندی سندی اجرایی است، نه قانون مصوب مجلس. از این رو، نقض مفاد آن الزاماً تخلف قانونی محسوب نمی‌شود، مگر در مواردی که قانون عادی نیز آن را جرم بداند. «منشور حقوق شهروندی از حیث حقوقی در سطح تعهد سیاسی دولت قرار دارد و فاقد ضمانت اجرای کیفری و مدنی است» (Akbari & Fallahian, 2021).

در نتیجه، اگر مأموران دولتی بدون حکم قضایی وارد منزل یا داده‌های شخصی فردی شوند، استناد صرف به منشور برای پیگیری حقوقی کافی نیست. این خلأ قانونی، مهم‌ترین مانع اجرای واقعی حق بر حریم خصوصی در ایران محسوب می‌شود. در حالی که

در عمل، این ابهام موجب شده است که برخی از مداخلات دولت در فضای مجازی یا شنود ارتباطات، با توجیه امنیتی صورت گیرد، بدون آنکه ضرورت واقعی آن بررسی شود. در حالی که طبق ماده‌ی ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، هرگونه مداخله در حریم خصوصی باید نه‌تنها قانونی، بلکه «غیرخودسرانه و معقول» باشد (Koenigs, 2022).

در نتیجه، تفسیر موسع از امنیت ملی، مرز میان اقتدار حاکمیت و آزادی فردی را مبهم کرده و اصل تناسب را تضعیف می‌کند.

۴. چالش‌های فناوری‌ها و فضای سایبری

گسترش فناوری‌های نوین اطلاعاتی، ماهیت حریم خصوصی را دگرگون کرده است. فضای مجازی و سامانه‌های نظارتی هوشمند، امکان جمع‌آوری، ذخیره‌سازی و تحلیل گسترده‌ی داده‌های شخصی را برای دولت‌ها فراهم آورده‌اند (Tikk, 2017).

در ایران نیز توسعه‌ی زیرساخت‌های الکترونیک مانند سامانه‌های هوشمند حمل‌ونقل، دوربین‌های شهری و پایگاه‌های داده‌ی ملی، نظیر سامانه‌ی شاهکار، کارت ملی هوشمند، سامانه‌ی ثنا و...، موجب افزایش بی‌سابقه‌ی داده‌های دولتی درباره‌ی شهروندان شده است. در این شرایط، چالش اصلی، نبود چارچوب قانونی برای نحوه‌ی ذخیره، استفاده و اشتراک‌گذاری داده‌ها است. قانون جرایم رایانه‌ای ۱۳۸۸ تنها به جنبه‌ی کیفری دسترسی غیرمجاز پرداخته و درباره‌ی حفاظت از داده‌های مشروع جمع‌آوری‌شده سکوت دارد (Rahmat & Nezami Nia, 2024).

در نتیجه، نهادهای مختلف دولتی داده‌های شهروندان را بدون نظام مجوزدهی مشخص مبادله می‌کنند. این وضعیت، خطر «نظارت فراگیر» را افزایش می‌دهد و استقلال فردی را تهدید می‌کند (Meshram, 2022).

۵. تضاد میان اقتدار حاکمیت و پاسخگویی نهادی

اجرای اصول منشور مستلزم آن است که ورود به حریم خصوصی تحت نظارت قضایی و با پاسخگویی نهادی انجام شود. اما در

در کشورهای توسعه‌یافته، قوانین جامعی مانند قانون حفاظت از داده‌های شخصی اتحادیه‌ی اروپا (GDPR) وجود دارد که ضمانت‌های مدنی و کیفری سخت‌گیرانه برای نقض حریم خصوصی پیش‌بینی کرده است (Schneider, 2024).

۲. نبود نهاد مستقل نظارت بر نقض حریم خصوصی

اجرای مؤثر حق بر حریم خصوصی مستلزم وجود نهاد نظارتی مستقل است. در نظام‌های حقوقی پیشرفته، نهادهایی چون *Data Protection Authority* یا *Privacy Commission* وظیفه دارند نظارت، رسیدگی به شکایات و اعمال جریمه را بر عهده گیرند (Bignami, 2018).

در ایران اما، هیچ نهاد مستقل قانونی برای نظارت بر حریم خصوصی شهروندان وجود ندارد. وظایف پراکنده‌ای در وزارت ارتباطات، قوه‌ی قضاییه و نهادهای امنیتی وجود دارد، اما هیچ‌یک مأموریت مشخص و پاسخ‌گوی واحدی برای حفاظت از حریم خصوصی ندارند (Rahmat & Nezami Nia, 2024).

به همین دلیل، در عمل، نظارت بر عملکرد دستگاه‌های اجرایی و امنیتی در حوزه‌ی داده‌های شخصی ناکافی است و شهروندان دسترسی مؤثری به سازوکار شکایت ندارند.

۳. تفسیر موسع از مفهوم امنیت ملی

یکی دیگر از چالش‌های جدی، تفسیر گسترده و نامحدود از مفهوم امنیت ملی و نظم عمومی است. در بسیاری از موارد، ورود نهادهای حاکمیتی به حریم خصوصی با استناد به ضرورت امنیتی یا کشف جرم انجام می‌شود. با این حال، هیچ معیار روشنی برای احراز ضرورت وجود ندارد و همین امر راه را برای تفسیر دلخواه باز می‌گذارد (Akbari & Fallahian, 2021).

در منشور حقوق شهروندی نیز هرچند بر لزوم وجود حکم قانونی تأکید شده، اما معیار ضرورت و تناسب مشخص نشده است (Presidency of the Islamic Republic of, 2016).

عمل، بسیاری از مداخلات دولتی در ایران از مسیرهای اجرایی و امنیتی صورت می‌گیرد و مستقیماً در معرض کنترل قضایی نیست (Karimi, 2023).

برای نمونه، شنود ارتباطات یا فیلترینگ داده‌ها غالباً بر اساس تصمیم نهادهای اجرایی انجام می‌شود، در حالی که منشور در ماده‌ی ۳۸ تصریح دارد که «استراق سمع و شنود فقط به موجب قانون و با مجوز مقام صالح» مجاز است (Presidency of the Islamic Republic of, 2016).

نبود شفافیت نهادی در نحوه‌ی صدور مجوزها، یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجرایی در این حوزه است. در حقوق تطبیقی، چنین مجوزهایی معمولاً تحت نظارت دادگاه‌های ویژه، مانند *FISA Court* در آمریکا، صادر می‌شوند تا موازنه‌ای میان امنیت و آزادی برقرار گردد (Bignami, 2018). اما در ایران، نظام نظارت قضایی بر داده‌های ارتباطی هنوز نهادینه نشده است و همین امر امکان کنترل مؤثر بر ورود حاکمیت را کاهش می‌دهد.

۶. ضعف آگاهی حقوقی شهروندان
یکی از چالش‌های فرهنگی اجرای حق حریم خصوصی، فقدان آگاهی عمومی از حدود و حقوق شهروندی است. بخش زیادی از مردم نمی‌دانند که چه نوع دسترسی‌هایی از سوی دولت یا نهادها نیازمند حکم قضایی است یا چگونه می‌توانند در صورت نقض حریم خصوصی شکایت کنند (Moharram Bakhshayeshi, Bayqut & Hossein Heidari Monavar, 2017).

این کمبود آگاهی موجب شده است که بسیاری از موارد نقض حریم خصوصی بدون پیگیری باقی بماند. در حالی که یکی از اهداف منشور حقوق شهروندی، ارتقای فرهنگ شهروندی و توانمندسازی افراد برای دفاع از حقوق خویش بوده است (Presidency of the Islamic Republic of, 2016). این رو، تحقق واقعی این حق مستلزم آموزش عمومی و ترویج سواد حقوقی و دیجیتال در جامعه است.

۷. تعارض میان قوانین موضوعه

چالش دیگر در اجرای منسجم حمایت از حریم خصوصی، تعارض یا پراکندگی مقررات در قوانین مختلف است. برای نمونه، قانون آیین دادرسی کیفری بر ضرورت حکم قضایی برای ورود به منازل تأکید دارد، اما در برخی مقررات خاص مانند قانون مبارزه با مواد مخدر یا قانون امنیت ملی، مجوزهای گسترده‌تری برای مأموران پیش‌بینی شده است (Akbari & Fallahian, 2021). این وضعیت موجب تشتت در اجرای اصل حریم خصوصی می‌شود؛ زیرا مأموران بر اساس قوانین خاص، خود را مجاز به مداخله‌ی گسترده می‌دانند.

«نبود هماهنگی میان قوانین عادی و اصول منشور، مانع از شکل‌گیری سیاست واحد در حوزه‌ی حریم خصوصی است» (Karimi, 2023).

۸. چالش‌های ناشی از تحولات امنیتی جهانی
در دهه‌ی اخیر، افزایش تهدیدهای سایبری و تروریسم، سبب شده است که دولت‌ها سیاست‌های امنیتی سخت‌گیرانه‌تری در حوزه‌ی نظارت دیجیتال اتخاذ کنند. ایران نیز از این قاعده مستثنا نیست و پس از گسترش فضای مجازی، بسیاری از سیاست‌های فیلترینگ و پایش داده‌ها را با توجیه امنیتی توسعه داده است (Rahmat, & Nezami Nia, 2024).

اما خطر آن است که امنیت‌محوری جایگزین حقوق‌محوری شود. در صورت غلبه‌ی دیدگاه امنیتی، حریم خصوصی شهروندان در حاشیه قرار می‌گیرد و منشور صرفاً جنبه‌ی نمادین می‌یابد (Koenigs, 2022). بنابراین، ایجاد توازن میان امنیت ملی و آزادی‌های فردی یکی از دشوارترین چالش‌های اجرایی در این زمینه است.

نتیجه‌گیری

حریم خصوصی، رکن بنیادین آزادی و کرامت انسانی است و پاسداشت آن یکی از معیارهای سنجش حاکمیت قانون محسوب

مسکن، مصونیت مکاتبات، مکالمات و مخابرات، لزوم شفافیت، تحقیقات قضایی و جاسوسی.

در عصر دیجیتال، چالش‌های جدیدی در زمینه‌ی حریم خصوصی به وجود آمده است. جمع‌آوری و پردازش داده‌های شخصی توسط شرکت‌های فناوری و دولت‌ها، نگرانی‌های جدی را در مورد حریم خصوصی ایجاد کرده است. این موضوع نیازمند قوانین و مقررات جدیدی است که بتوانند از حقوق فردی در این زمینه محافظت کنند. همچنین، آموزش و آگاهی‌بخشی به شهروندان در مورد حقوق حریم خصوصی خود بسیار مهم است. شهروندان باید از حقوق خود آگاه باشند و بدانند که چگونه می‌توانند از حریم خصوصی خود محافظت کنند. این آگاهی می‌تواند به افزایش مشارکت عمومی در نظارت بر اقدامات دولت منجر شود. در ایران، اگرچه اصول قانون اساسی و برخی قوانین حمایتی وجود دارند، اما فقدان قانون جامع داده‌های شخصی، ضعف نهادهای نظارتی و چالش‌های فناوری نوین، مانع تحقق کامل این حق شده‌اند. در نتیجه، ایجاد چارچوب‌های شفاف و پاسخگو می‌تواند ضمن تقویت اعتماد عمومی، توازن میان امنیت و آزادی را پایدار سازد. اصل تعرض‌ناپذیری حریم خصوصی ایجاب می‌کند جز در موارد ضرورت، حریم خصوصی افراد مورد تعرض قرار نگیرد و حتی در موارد ضروری، ضوابط و تشریفات قانونی به‌دقت و با احتیاط کامل رعایت گردد. در نهایت، می‌توان گفت مهم‌ترین چالش‌های اجرایی ورود حاکمیت به حریم خصوصی، از منظر حقوقی، نهادی، فنی و فرهنگی عبارت‌اند از: ضعف ضمانت اجرا در حمایت از حریم خصوصی، نبود نهاد مستقل نظارت بر نقض حریم خصوصی، تفسیر موسّع از مفهوم امنیت ملی، چالش‌های فناوری و فضای سایبری، تضاد میان اقتدار حاکمیت و پاسخگویی نهادی، ضعف آگاهی حقوقی شهروندان، تعارض میان قوانین موضوعه و چالش‌های ناشی از تحولات امنیتی جهانی.

می‌شود. مبانی مشروعیت ورود حاکمیت به حریم خصوصی را می‌توان در سه محور: ضرورت و مصلحت عمومی، مبنای قانونی و قضایی و تناسب و حداقل‌گرایی خلاصه نمود. حریم خصوصی در منشور حقوق شهروندی ۱۳۹۵ به‌صورت ویژه مورد توجه قرار گرفته است. این منشور، برای نخستین بار در ایران، چارچوب روشنی برای حفاظت از زندگی شخصی، اطلاعات و ارتباطات افراد ارائه داده و تصریح می‌کند که هیچ فرد یا نهادی نمی‌تواند بدون مجوز قانونی به حریم خصوصی شهروندان وارد شود. مواد ۳۷ تا ۴۰ منشور، اصولی مانند ممنوعیت استراق سمع، مصونیت اطلاعات شخصی و رعایت کرامت انسانی در بازرسی‌ها را تعیین کرده و به‌عنوان مرجع اصلی در تبیین حدود ورود دولت به حریم خصوصی عمل می‌کند. با وجود احترام کامل به حریم خصوصی، در برخی شرایط، دولت ناگزیر است برای حفظ امنیت ملی، نظم عمومی و پیشگیری از جرم، به‌طور محدود وارد حریم خصوصی افراد شود. این نوع مداخله باید بر اساس سه اصل بنیادین قانونمندی، ضرورت و تناسب انجام شود. برای مثال، در جرایم سازمان‌یافته، تهدیدات امنیتی یا مقابله با فعالیت‌های مجرمانه، دسترسی به داده‌ها و اطلاعات شهروندان با حکم قانونی و تحت نظارت قضایی مشروع است. چنین ورود محدودی باید همواره با رعایت کرامت انسانی و حداقل‌گرایی مداخلات همراه باشد. نقش نهادهای نظارتی نیز در این زمینه بسیار مهم است. این نهادها باید بر عملکرد دولت نظارت داشته باشند و از نقض حریم خصوصی افراد جلوگیری کنند. وجود نهادهای مستقل می‌تواند به افزایش شفافیت و پاسخگویی دولت کمک کند.

از طرفی، حدود ورود حاکمیت به حریم خصوصی تنها در موارد خاص و با رعایت تشریفات قانونی جایز است. برخی از این موارد عبارت‌اند از: بازرسی و ورود به منازل، شنود مکالمات و کنترل ارتباطات، فضای مجازی، امنیت ملی و وضعیت‌های استثنایی، ممنوعیت افشای اسرار دیگران و خود، حریم مخصوص، مصونیت

- همسویی با استانداردهای بین‌المللی مانند اصول *GDPR* در اتحادیه‌ی اروپا و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی.
- اجرای این پیشنهادات می‌تواند هم حفاظت از حقوق شهروندان را تضمین کند و هم نیازهای امنیتی و عمومی حاکمیت را با حداقل مداخله و رعایت اصول حقوقی و اخلاقی تأمین نماید.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

Privacy is one of the foundational pillars of freedom, human dignity, and legal personhood, and it has acquired renewed significance in contemporary legal systems because of the expansion of communication technologies, digital infrastructures, data processing systems, and governmental surveillance capacities. The right to privacy protects the individual against unauthorized intrusion into personal life, bodily integrity, communications, residence, correspondence, personal data, and the moral-spiritual dimensions of personality. In modern societies, individuals reasonably expect that their private lives will remain protected from arbitrary monitoring, inspection, disclosure, or interference by the state and by other persons (Horowitz, 2006). From a legal perspective, privacy refers to a protected sphere of individual life that must remain immune from unlawful interference, observation, or disclosure (Akbari & Fallahian, 2021). This right is not merely a technical legal entitlement but a normative expression of respect for human dignity, autonomy, trust, and social security. In the Iranian legal system, the foundations of privacy protection can be identified in constitutional principles, ordinary laws, and the Charter of Citizens'

برای ایجاد توازن میان حق بر حریم خصوصی و الزامات امنیتی، اقدام‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

- تدوین قانون جامع حفاظت از داده‌های شخصی که جمع‌آوری، پردازش و استفاده از داده‌ها را ضابطه‌مند کند.
- ایجاد نهاد مستقل نظارت بر حریم خصوصی با صلاحیت بررسی شکایات و ارزیابی عملکرد نهادهای امنیتی.
- افزایش شفافیت دولتی و حق دسترسی شهروندان به اطلاعات شخصی خویش.
- توسعه‌ی آموزش حقوقی و سواد داده‌ای برای آشنایی جامعه با مخاطرات ورود به حریم خصوصی.

Rights, especially in provisions concerning the inviolability of residence, correspondence, communications, personal data, and bodily integrity (Presidency of the Islamic Republic of, 2016). At the same time, privacy is increasingly vulnerable because governments often justify entry into private spheres by invoking national security, public order, criminal investigation, counterterrorism, cyberspace governance, or public welfare. This duality creates the central legal problem of the present study: how can the legitimate needs of government be reconciled with the inviolability of individual privacy? Comparative and international perspectives similarly emphasize that privacy must be protected against unlawful and arbitrary state interference, while recognizing that certain limited interventions may be permissible where legality, necessity, and proportionality are satisfied (Koenigs, 2022; Schneider, 2024). Therefore, the issue is not whether the state may ever enter the private sphere, but under what substantive and procedural conditions such entry becomes legitimate.

The present study was conducted using a descriptive-analytical method and examined the legal foundations, limits, and implementation challenges of governmental entry into individuals' privacy. The study's

main question was: what are the challenges of entry into privacy, and where are the boundaries of the legitimacy of state intervention in the privacy of natural persons? To answer this question, the research analyzed the concept of privacy, its doctrinal and legal foundations, the grounds of governmental authority, and the practical obstacles that prevent the full realization of privacy rights in Iran. The study proceeded from the assumption that privacy has several dimensions: physical privacy, including home, residence, and bodily integrity; informational privacy, including personal data, records, and digital information; communicational privacy, including correspondence, telephone conversations, and online communications; and moral or spiritual privacy, including aspects of identity and personality that individuals do not wish to disclose publicly (Shahbaz Qahfarokhi, 2015). In this framework, privacy is connected not only with individual secrecy but also with legal autonomy, dignity, and freedom from arbitrary domination. Previous studies have shown that privacy in Iranian law and international instruments is a right arising from both personal needs and the requirements of collective life; individuals need privacy for selfhood and dignity, while society must recognize this right to prevent illegitimate interference (Moharram Bakhshayeshi Bayqut & Hossein Heidari Monavar, 2017). Other studies have emphasized the legal foundations of privacy in Iran, the need for effective guarantees, the shortcomings of the privacy bill, and the influence of filtering and data monitoring policies on users' privacy in cyberspace (Rahmat & Nezami Nia, 2024; Raoufi et al., 2020). However, the distinctive contribution of this study is its focus on the executive and institutional challenges of governmental entry into privacy, rather than merely its abstract legal recognition.

The findings show that the legitimacy of governmental entry into privacy depends on three fundamental principles: legality, necessity, and proportionality. Legality means that no public authority may interfere with an individual's private sphere unless there is a clear legal basis, preferably accompanied by judicial authorization and transparent procedural safeguards. Necessity means that interference is justified only where a serious public interest, such as national security, crime prevention, or protection of public order, cannot be achieved through less intrusive means. Proportionality requires that the scope, duration, method, and intensity of interference remain strictly limited to the purpose pursued and that the least harmful measure be selected (Koenigs, 2022; Meshram, 2022). These principles are reflected in various legal and constitutional provisions, including rules concerning entry into homes, inspection of private places, interception of communications, access to computer data, and disclosure of personal information. In Iranian law, the Constitution, the Criminal Procedure Code, the Computer Crimes Law, the Islamic Penal Code, and the Charter of Citizens' Rights all contain elements of privacy protection, although they are fragmented and unevenly enforced (Karimi, 2023; Presidency of the Islamic Republic of, 2016). The study also found that governmental intervention in privacy must always be accompanied by respect for human dignity, temporal and spatial limitation, judicial supervision, institutional accountability, and transparency. Without these safeguards, even interventions initially justified by security or criminal justice concerns may become arbitrary, excessive, and incompatible with the rule of law. Comparative legal experience also suggests that supervisory institutions, data protection authorities, judicial review mechanisms, and independent complaint systems are essential for preventing

abuse and maintaining public trust (Bignami, 2018; Schneider, 2024).

The research identified several major contemporary challenges in the implementation of privacy protection against governmental intrusion. The first challenge is the weakness of enforceable guarantees in Iranian law. Although constitutional principles and the Charter of Citizens' Rights recognize privacy, the Charter is not equivalent to a binding parliamentary statute and does not independently create strong civil or criminal sanctions for all violations (Akbari & Fallahian, 2021). The second challenge is the absence of an independent and specialized institution for supervising privacy violations. In many developed legal systems, privacy commissions or data protection authorities supervise governmental and private-sector data practices, handle complaints, and impose sanctions, but in Iran, responsibilities are dispersed among several institutions without a unified and accountable supervisory framework (Bignami, 2018; Rahmat & Nezami Nia, 2024). The third challenge is the broad interpretation of national security and public order, which may allow excessive state intervention without clear criteria of necessity and proportionality. The fourth challenge concerns technological transformation and cyberspace governance. Digital infrastructures, smart identification systems, electronic judicial platforms, urban cameras, transport monitoring systems, and national databases have greatly increased the capacity of the state to collect, store, analyze, and exchange personal data (Tikk, 2017). However, the legal framework for regulating lawful data collection, retention, processing, transfer, deletion, and citizen access remains incomplete. The fifth challenge is the tension between state authority and institutional accountability, especially where surveillance, filtering, or data monitoring is conducted through executive or security channels without

sufficient judicial transparency. The sixth challenge is weak public legal awareness; many citizens do not know which forms of governmental access require judicial authorization or how to complain when their privacy is violated (Moharram Bakhshayeshi Bayqut & Hossein Heidari Monavar, 2017). These challenges collectively prevent privacy from functioning as an effective and enforceable right.

The study further shows that the boundaries of permissible governmental entry into privacy must be defined according to the type of private sphere involved. Entry into homes and private premises must be exceptional, judicially authorized, and limited to legally recognized cases such as manifest crimes or properly ordered investigations. Interception of communications, access to correspondence, and monitoring of digital interactions must be subject to strict legal safeguards because communicational privacy is especially vulnerable in the digital age (Rahmat & Nezami Nia, 2024). Access to personal data must be based on informed consent or a clear legal mandate, and the use of collected data must remain limited to the purpose for which it was obtained (Schneider, 2024). In cyberspace, filtering, monitoring, and data processing may affect not only individual privacy but also freedom of expression, access to information, and social trust; therefore, digital governance must be transparent, reviewable, and proportionate (Rahmat & Nezami Nia, 2024; Tikk, 2017). The study also emphasizes that privacy protection has ethical and cultural foundations. Islamic legal and moral traditions contain strong prohibitions against spying, suspicion, disclosure of secrets, unauthorized entry, and violation of personal dignity, which can support a privacy-protective interpretation of state authority (Akbari & Fallahian, 2021). Accordingly, any legitimate governmental intervention must be exceptional rather than routine, accountable

rather than discretionary, and rights-based rather than security-centered. A system that prioritizes security without legal restraint risks weakening public trust, normalizing surveillance, and transforming privacy from a fundamental right into a merely symbolic principle (Koenigs, 2022).

In conclusion, privacy is a fundamental condition of freedom, dignity, social trust, and the rule of law. The state may enter individuals' private spheres only in exceptional circumstances and only when legality, necessity, proportionality, human dignity, judicial supervision, and institutional accountability are fully observed. The analysis demonstrates that although Iranian law contains important constitutional and statutory protections, the absence of a comprehensive personal data protection law, the weakness of independent oversight, the broad interpretation of national security, fragmented legislation, technological surveillance capacities, and low public awareness have prevented the complete realization of this right. To address these shortcomings, it is necessary to enact a comprehensive personal data protection statute, establish an independent privacy supervisory authority, clarify the legal standards for governmental access to private information, strengthen judicial review of surveillance and search measures, increase transparency in executive decision-making, and promote legal and digital literacy among citizens. These reforms can help create a sustainable balance between security and freedom, ensuring that governmental authority is exercised within legal and ethical limits while preserving the dignity, autonomy, and privacy of individuals.

References

- Akbari, A., & Fallahian, M. (2021). Privacy in the Legal System of Iran and Islam. *Legal Civilization Quarterly*, 9, 361-382.
- Bakhshayeshi Bayqut, M., & Heidari Monavar, H. (2017). Privacy in Iranian Law and International

- Instruments. *International Police Studies Quarterly*(29).
- Bakhshayeshi Bayqut, M., & Heidari Monavar, H. (2017). Privacy in Iranian Law and International Instruments. *International Police Studies*, 29, 207-232.
- Bignami, F. (2018). The Right to Privacy and National Security Surveillance. *George Washington University Law School*, 19-25.
- Horowitz, I. L. (2006). Privacy, Publicity and Security: The American Context. *Biosocieties*, 1(2), 246-266.
- Karimi, A. (2023). The Right to Privacy and Its Challenges in the Age of Technology. *Ghalib Scientific-Research Quarterly*, 13(1), 31-39.
- Koenigs, P. (2022). Government Surveillance, Privacy, and Legitimacy. *Philosophy & Technology*, 35(8), 7-13.
- Meshram, S. (2022). Privacy Intrusion: Reasons and Consequences. *International journal of health sciences*, 6(S6), 6475-6485.
- Presidency of the Islamic Republic of, I. (2016). *Charter of Citizens' Rights*.
- Rahmat, M. R., & Nezami Nia, S. (2024). Investigating the Effect of Filtering on Users' Privacy in Cyberspace. *Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law*, 2(3), 55-71.
- Raoufi, A., Jamshidi Rad, M. S., & Pourbaferani, A. (2020). Principles Governing the Privacy Bill. *Jurisprudential Foundations of Islamic Law*, 13(25), 135-160. <https://sid.ir/paper/412331/fa>
- Schneider, J. (2024). The Origins and Future of International Data Privacy Law. *Hastings International and Comparative law Review*, 15-18.
- Shahbaz Qahfarokhi, S. (2015). Individuals' Spiritual Privacy in Imami Jurisprudence and the Constitutional Law of the Islamic Republic of Iran. *Public Law Thought*, 4(2).
- Tikk, E. (2017). Privacy Online: Up, Close and Personal. *Media and Communication*, 5(2), 42-52.